

ועוד שאלו: "ועוד לא נודע מי הכהו" כתיב (מתי מביאים עגלה ערופה, כסמוצאים חלל ולא יודעים מי הכהו) והא נודע מי הכהו?"
כאן אנחנו יודעים, ראו, אחד לקח סכין ותקע. מה הוא שואל ר' צדוק?

מתרצת הגמרא: "אלא, כדי להרבות בבכיה". אין הכי נמי, אין עגלה ערופה, אלא, להרבות בבכיה. מסביר המהרש"א: בדיוק כך. במקום שאפשר להביא עגלה ערופה, אפשר למצוא כפרה. זאת אינה מעלה שאי אפשר להביא עגלה ערופה. עומד אחד, והוא תקע סכין, נכוך, כל הנוזגים ברודים, יכפסו אותו; אבל אנחנו שעומדים בצד, הכהנים בעזרה או העם בכל העיר, נמנע מאתנו להסתחף לחפש את הכפרה. מה התיקון שלנו? להרבות בבכיה. "געו כל העם בבכיה" - הבינו שחסרה להם אפשרות הכפרה. הכינו שהם נוטלים חלק באסמה ואין דרך לתקן.

ממשיכה הגמרא בספור הכוזב הזה ואומרת:

"בא אביו של תינוק (של אותו כהן שסכין בלבו, בביהמ"ק על הכסף) ומצאו כשהוא מפרפר (עדיין לא מח), אמר: הרי הוא כפרתכם (אל תדאגו) עדיין בני מפרפר ולא נשמתה סכין (סכין, כלי טרת לא נשמתה, עוד לא נפטר). מה הוציא את הסכין מלבו של בנו. הציל את המצב, ברוך ה', לא נשמתה הסכין), ללמדך שקשה עליהם טהרת כלים יותר מספיקות דמים. וכן הוא אומר: (מביאים פס' מל"ב (5): "וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את ירוסלים פה לפה"...)".

קשה לקרוא את הספור הזה, אבל - כתוב. שואלת הגמ' בעמ' השני: "איבעיא", אי אפשר להבין, זו אינה תגובה נורמלית של בן אדם. אין אבא סיכול להגיב כך, אין אבא שצריך כך להגיב, לא יתכן, משהו כאן לא בסדר. ומדריכים אותנו חז"ל, במסקניים המיוחדות שלהם, בראיה חודרת של חז"ל: "איבעיא להו" - שואלים שאלה, מה כאן לא כסורה אצל אותו אב?

"ש"ד הוא דזל..." (האם עד כדי כך אטום, אדיש לש"ד; הוא רואה את בנו שוכב סט וסכין בלבו והוא דואג לטהרת כלים, מוכרח להיות שחסר אצלו משהו ביחס לש"ד. שואלת הגמ' :)

"ש"ד הוא דזל, אבל טהרת כלים כדקיימא קיימא..." - היחס שלו לכלי טרת בביהמ"ק הוא כמו שצריך להיות, רק חסר אצלו הערך של החיים, ש"ד הוא דזל?"

"או דילמא ש"ד כדקיימא קיימא (יכול להיות שהוא מתייחס לחיים, לש"ד, כמו כולם) אבל טהרת כלים היא דחמירא", עד כדי כך טהרת כלי מקדש חמורה בעיניו וזה עולה על הדאגה הטבעית, של בן אדם, של אב ביחס לש"ד. חז"ל שואלים, לא נתנו לספור סתם לעבור, מהו כאן לא בסדר. יש איזה יחס, אחד יותר אחד פחות, היותר הוא יותר גל הרגיל, או לא, זה פחות וזה הרגיל? סאלו שאלה ופססו את הבעיה.

אומרת הגמ': "תא שמע (נוכח את זה) מדקא נסיב לה תלמודא (הרי הגמ' הביאה פסוק): "וגם דם נקי שפך מנשה" (הביאו פס' על ש"ד) שמע מינה ש"ד הוא דזל וטהרת כלים כדקיימא קיימא".

אומר המהרש"א כאן במקום: הסיפור הזה מתי קרה? בבית שני. מביאים פסוק ממנשה, מבית ראשון, מה הקשר בין זה לזה? כשהייתה לחז"ל שאלה, מה כאן חסר, איפה הטעות, חפסו רחוק - רחוק. אם בבית ראשון, אם סט בסורס, חסר ביחס לספיקות דמים, חסר ביוחס הנכוך לחיים, כנראה זה הספיע אחרי מאות שנים. מדרכי היפס את הטעות של עם ישראל תמע שנים ארוכה, חז"ל כאן למעלה מהמס מאות שנה מחפסים אחורה במה טעו.

כנראה

אם מותר לשאול, מקורה לנו אסון - - - מפתח להביע, אבל לאנחנו מצווים לחשוב עד הסוף: איך זה יתכן שהטובבנו טבוע שלם כבני אדם? איך זה יתכן שלא התעלפנו במקום, שלא התפוצצנו כולם, שלא השתבצו? האם ספיקות דמים הוא דזל, האם חלילה לא אכפת, לא משנה? כי טגרת החיים כדקיימא קיימא? יתכן, שהיחס שלנו לאכזיה נוראה כזאת הוא יחס הגון ונכוך, אלא, כ"כ התרגלנו לקום בכוקר, ולהסתבב, ולחיות, ולפעול; טגרת החיים חמירא ליה. וזה אנחנו לא יכולים לסבור, זה אנחנו לא יכולים לסנות. איפה חז"ל סידעו להדריך? "איבעיא להו" אנחנו שואלים. איפה הפסוק? איפה הנביא שיכריע במה אנחנו טועים? אם המסכנו להיות ולנהוג כרגיל, כך, התחפפנו במנין, קראנו בכונה פרק של תהילים, אבל משהו התנתה? התגדלנו? איפה כאן הטעות? היה ר' צדוק אחד שעמד על מעלות בית המקדש, וצעק "שמעו", הביא פסוק, הדריך את הציבור. שם במס' חבת, עמד אחד הציבור, ונראה עוד מעט, ענה לאותה אשה, גילה לנו את הסוד. איפה אליהו? איפה ר' צדוק? האם הקב"ה הפקיר אותנו וחיביבים לגיש באפלה, מבלי לפתור, מבלי שהיה חסובה מפני מה מחה בחצי ימיה, מבלי שנוכל לענות על איבעיא להו, מה אצלנו זול ומה אצלנו חמור?

אבל, טעות היא. פסע היחה נבואה והנביא היה מגלה ומדריך ומסביר, ומטבטלה נבואה, איך? נטארה, בצורה אחרת. אומרת הגמ' במגילה יד':

"אמר ר' אבא בר כהנא: גדולה הטרט טבעת יותר מארבעים וטפוצה נביאים וטבע נביאות טנתנבאו להן לישראל (כולם יחד, לא ישיעיהו ולא ירמיהו, ולא עמוס, כולם יחד לא השפיעו לא הצליחו לעשות מה שהמזן ואחסורום עשו) הכולן לא החזירונו למוטב ואילו הטרט טבעת החזירתם למוטב".

אחטורוס הסיר את הטבעת ומסרה להמן - נרעדנו כולנו וחזרנו במטובה. גדולה הסרת טבעת יותר מ"ח נביאים וז' נביאות שנתנבאו להם לישראל, יש דרך אחרת שהקב"ה מגלה, מדבר, מדרין אותנו. יש נבואה, בכל דור ובכל מקום, וקוראים לנביא הזה: יסורים. (6)

"אם רואה אדם יסורין באין עליו" - אומרת הגמ' בכרכות, דף ה' - "יפסס במעשיו". מן הסמים צועקים, מן הסמים מדברים אליו, יפסס ויחפס. ויש דרך לחפס, אומרת לנו הגמ', חפסס וחפס מידה כנגד מידה, קרה? יש סיבה. זה קרה ככה? - מוכרח להיות דק ככה ולא בצורה אחרת. מטנה למדנו כוטה (7): "סמסון הלך אחרי עיניו, למיכך ניקרו פליטתים את עיניו... אבטלוס נתאה בשער, לפיכך נתלה בשער...".

דרך של מידה כנגד מידה. הדרכה של הבורא, כך קרה ומן הסמים אוכרים, מן הסמים צועקים. צריכים נביא סיעמוד לפנינו פסע על שתי רגלים? יותר מכל הנביאים שהנביאות - יסורים. זאת היא הנבואה, זה מועיל וזה מחזיר.

סמענו גמרא בסוף חזקת הבתים (8). מלה אחת ברשב"ס, מנקרת חמיד בראש. כסד' יהושע (לא נכנס כעת לכל הסיפור) פונה לאלה מלא ידעו בדיוק איך להגיב אחרי החורבן, ואומר: "בני בואו ואומר לכם, שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר, שכבר נגזרה גזירה. ולהתאבל יותר מדי אי אפשר, שאין גזרין גזירה על הציבור אא"כ רוב הציבור יכולין לעמוד בה...".

מסביר שם הרשב"ס, מלה אחת מוסיף בגמ': "הכבר נגזרה גזרה: חורבן". כנראה שואל הרשב"ס: איזו גזרה נגזרה, איזה נביא בא ואמר להתאבל? איפה כתוב? אומר הרשב"ס: לא צריך סיהיה כתוב, חספע חדשות, תראה מה קורה, נגזרה גזרה, לא פסוק - חורבן.

יש חורבן בית כזה, ויש חורבן בית אחר, ונגזרה גזרה. אם נגזרה גזרה חייבים להגיב. היסורים צועקים, ואנו צריכים לסמוע לקול הזה שיוצא מסמים ולהתעורר ולחפס. יסורים באים על כולנו, אין אחד שפסור מזה, ואומרים: הגיב, נגזרה גזרה. ושוב, היינו רוצים את ר' צדוק אהנו, את אליהו הנביא, שיבא ויגיד: כאן. הוא יצביע ויראה איפה בדיוק המידה כנגד מידה, איפה לחפס, מה לחקף? איפה לא? איפה אין מקום לחפס? זה מודיעים לנו מן הסמים? אם שם געו העס בבכיה, יש לנו בכפלים וכמה וכמה פעמים לבכות, על זה שלא בכינו. איך זה לא התעוררנו, איך יכולתי להתחבב עם חיוך על הפנים, איך לא געינו כולנו בבכיה?

עמד כהן גדול ושאל באורים ותומים. הרב אורי הלך ושאל את הרב בן - אליהו ואת הרב אליטיב. הוא לא זקוק להסכמות שלי, אבל בחיבור קסן (9), על המחבר של "לסס, שבו ואחלמה", מגדולי המקובלים של הדורות האחרונים, הגיע לפני כחמישים ושמונה שנים לירושלים; מסופר שעלה עם "אחח מבנותיו ובעלה עם ילדס". אותה בת שספלה רבאה לו בסוף ימיו, כשהיה לו קשה. "בגס היחיד שעלה איתם זכה לשטס בצעירותו את סבו הקדוש ז"ל וכתב וסידר את דברי תורתו וספריו הקדושים, לאחר שרשב"שיבעצמו היתה הכתיבה כבר נמנעת מחמת ליקוי ראייה". אותו בן יחיד צעיר שזכה לספל בכל כתבי הקבלה האלה, הרי הוא "הגאון הגדול רבי יוסף שלום אליטיב". והלך ושאל את שני החכמים האלה, איפה לחפס את ה"עיקון? שני דברים אמרו: א. תענית דיבור. תננה זו ניסיונו, עד כמה שהצלחנו במסך היוס. תענית דיבור, פרקי תהילים, אותה תפילה המכוונת לענייננו והתעוררנו לומר אותה בכוונה היוס. בצהרים. אבל הוסיפו עוד דבר. ב. שמא יש לשפס בהנהגה בינו לבינה. לא תמיד מבינים את דרכי הבורא, אבל יש הכוונים. מעניין איך סקבע והדריך, לא באיסורי כרת חלילה, על ציבור כזה אינו חושש שמא נכסלים באיסורים החמורים המפורסים בתורה, אבל שמא איזה זלזול או הקלה בהרחק מדרבנן, בהנהגה שלמדנו או שהיינו צריכים ללמוד. שם חפסנו. אלה שיש להם את הסמכות, את הקבלה שמה המסורת, יודעים איפה.

בקשו כנראה שנסטיך את דברי הגמ' שם בשבת (10):

"פעם אחת נתארחתי אצלה והיתה מסיחה כל אותו מאורע. (בעלי סנהה הרבה, וקרא הרבה, וקמס ת"ח הרבה, מפני מה מת בחצי ימיו? לא התיאטה, חזרה מבי"פ-4 לבימ"ד וכשלא התיבו דבר ופגשה בגדול, נפגשה עם אליהו - שואלת אותו.) אמרתי לה: (הוא ידע מה לענות. לא הכיר אותו אדם, רק שמע עליו סנהה וקרא ושמס ת"ח הרבה. ומה שואל אליהו על זה הצלילת להסלים עצמו, ולא זכה לתת את סלו לאחרים? הוא שואל אותה:) בת, בימי נדוהך מה הוא אצלך? (איך היתה ההנהגה ביניכם בימי נידוהך.) אמרה לי: חט וסלוס, אפילו באצבע קסנה לא נגע בי. חס וחלילה, טעות, לא סס הכותבת. אבל אליהו מתעקס:) בימי ליבונך מה הוא אצלך? (ז' נקיים. האס יש איזו הנהגה שדונה?) אכל עמי וטחה עמי ויטן עמי בקירוב בסר ולא עלתה דעתו על דבר אחר. (לא נכמל, לא עלה בדעתו אפילו ההרור, אבל - הנהגה טונה.) אמרתי לה: ברוך המקום שהרגו, (כומעים מלים כאלה?) אפשר ללמוד את הגמרא הזאת אלק פעמים ואין להתרגל. סנה הרבה, קרא הרבה, שמטי ת"ח הרבה, טעה איזו טעות - ברוך המקום שהרגו), שלא נמא פנים לתורה".

7' ס, ע"ב. (6) עפ"י "תורת אברהם". (8) בבא בתרא, ס', ע"ב. (9) "ארי במסחרים" (10) יג, ע"ב.

מנסיים להבין את הסברא שלו, למה הבהיך, מה ההבדל? מסבירים שאז היו נוהגים לטבול פעמיים, פעם אחת אחרי סוף ימי נידה, ואח"כ עוד פעם בסוף החומרא של ר' זירא, החקנה מדרבנן. (11)
 ה"שפת אמת" (12) במקום אומר דבר נפלא: הוא לא הבדיל כהוא זה בין ימי נידוהו וימי ליבוהו, לא הכחין ככלל. אלא, הוא הקל בהרחקות מסוימות. הבין שזאת חומרה, מעשה חסידות, אינו מחייב, אבל לאו בדוקא בזמן זה. אך יצא, במקרה כאילו, שנהג ככה או התקרב, בזמנים אלו; והיא הבינה, כנראה, שחילק בין ימי נידות לימי ליבוך. אבל לא שהוא הבדיל, אין מקום לחילוק הזה. הקל לעצמו בחומרא מסוימת, ומעידים שלא עלתה דעתו על דבר אחר, לא רק שלא נכסל בעבירה, לא נכסל אף שהרהור עבירה; ומכריז עליו אליהו הנביא: ברוך המקום שהרגו. קשה לסמוע.

אם את הסוגיה הזאת, ברוך ה', למדנו; אם על ההלכות, כפי שנצטוונו, עברנו, ומנוחה לפנינו; שמא יש מקום לבדוק? כל זוג, כל אחד, ללמוד טוב, ולחקור, ולברר. שמא איזו הקלה, בשעת הדחק, מי יודע... שמעתי פעם מאחד החברים... הייתי מקדים קודם סיפור: חכמי לאוטובוס מס' 55. יוצא מן השק"ס אחד, רובץ תחת משאו, עם ארגז גדול וכבד. הולך לידו חבר, ואמר לו: "תן לי לעזור". "לא, לא, לא". בקושי סוחב, כבד, כבר אינו יכול. "תן לי". "רגע, רגע". ניגש לספסל של תחנת האוטובוס: "העש לי טובה, בבקשה, תזונו". כולם קמים. בזהירות מניח את הארגז על הספסל: "עכשו אתה יכול לקחת. לא מצד זה, זה מסוכן, תסתובב, בוא מכאן, קח את זה מפה". אני מתפלא: "מה יש לך מס'?" "טלביזה צבעונית". בזהירות, וכולט הבינו. מה פתאום שהוא ימסור ככה, זה מסוכן. נצנה את כולם, נניח את זה על הספסל, יבוא השני ויריס.

שמעתי מאחד החברים מהלך וסאף שאלה את הרב אלישיב: נמצאים לפעמים בפני ציבור, ואני חייב למסור לאשתי כרטיסיה, מפתח, חייב, צריך. וכולט מסתכלים, מה אעשה? איך אחזק, אחחבא, איפה אני? שמא יש איזה היחור, מצב כזה, בכל אופן, הרחקה רחוקה, לא לסת חביבה? עד כמה שאני דוכר, הטיב: מה פתאום? למה שלא ידעו שיש ציבור שסוכר תורה ומצוות? ממה אתה מתבייש, מפני מה? שמא, הציץ, שמא גם בזמן שהיא סתורה אל המסור לידה; כי אתרים אינם יודעים, יכול להיות שגם אז צריך לנהוג כך, בהרחקה.

ובאמת, למה שלא ידעו שישינם בני אדם שמקפידים לא פחות מאשר בטלביזה צבעונית? גם כאן הדבר מסוכן. שם הבינו; ואם לא יבינו, ועמד מחוטי דעה כמוני ולא הבנתי, שלא יבינו, אבל אני יודע את ערך הדבר. לא אתבייש ואבקט מאנשים שיפנו את המקום, אני צריך לחים מחברי יוכל לקחת את זה מפני. הוא לא התבייש. בצדק, היה בטוח, ידע כמה שזה חשוב, מה אכפת לו אם אני איני מבין. אנחנו מתביישים. אנחנו דואגים מה יאמרו חברי. וסמא חייבים לחשוב יותר - מה יאמרו אם לא יהיה ציבור שינחה? רואים עדיין לפעמים באוטובוס, אנוי שמברך ברכת המזון וקובר את האף בעיתו, או בספר, או במטהו כזה; חס וחלילה שלא יחנינו שהוא מברך, ("הייה לברך, דאורייתא, ודאי שאני אברך, אבל לא נעים"). וזה שישוּב על ידו שר שירי שטות, או אונץ, מוציא מפיו כל מה שהוא רוצה ואינו מתבייש. אם יראו אחד שבגאווה ובעזו עומד, ואדרכא, כדרך, שמע ישמע ויענה אמן, שמא ישמע ויעשה כמוהו.

אין זמן עכשיו לעבור הלכה הלכה. לפעמים יש לי הרגשה מוזרה: יושב כאן ציבור שלומד כעת הלכות נדה, שולחן ערוך, לא את הקיצור. וכלל זהו שהיה כמה שאלו: איזה ספר עכשיו הוא המוסמך בבי שבילי, לפני החתונה למדתי מחוברת זו או זו, עשיתי אתרי שלמדתי סו"ע, עפ"י איזה ספר אני צריך לנהוג? ולא הבנתי. יש לי כעת שולחן ערוך, כל ש"ך וכו' עומד לפני, כל ט"ק מונח לנגד העיניים... איפה השאיפה לברר בגדלות, ולהביך, ולהכיר מהנשים, וזה לסמוך על אותם מקורות, שבלי לזלזל, בלי חס וחלילה לגרוע, מי שלא למד אינו יכול אחרת, אך למה, אני שלמדתי; אסחכל עוד שם? הרי יש לי הדרכה, עד הפרט האחרון, יש לי אפסרות לבד, לרקדק.

חז"ל דורשים בס"ס סנהדרין לד': "...אשר ליד ההוא מינא לרב כהנא: אמריהו נידה טרי לייחודי בהדי גמרא (נידה), איסור דאורייתא של כרת, ושמעתי שאתם אמרים שייחודי עם נידה מותר), אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת? (אין יתכן, שהכרת להיות סיכלו). אמר ליה: התורה העידה עלינו "טובה בטושינים", שאפילו כסוגה בשופנים לא יפרצו בהן פרצות".

אמרים חוספות: "טובה בטושינים... אוריה: דם כשוסנה אדומה ראיתי, מייד פורט". התורה העידה, מסביר רס"י: "באזהרה קלה ובהתחלה בריחה וט נפיקים מן העבירה ואינם צריכים גור אבנים להפסיקם, האפילו אין רחוקים מן העבירה אלא גורט סוסים וכו' וכו' בשיניהם, לא יפרצו בה פרצות הגדר".
 טובה בטושינים, אפילו שולחן, אפילו למה שחוסנה, בכל אופן - מספיק. התורה העידה, אם אנחנו נרצה. התורה נתנה את האפשרות שאם נלך בדרך ישרה, אז יש הבטחה של טובה בטושינים, תלוי בנו. (שהרי לכאורה אפשר לשאול: נצא לרחוב, טובה בטושינים, על כלל ישראל נאמר).

אומר הגאון (13) על הפסוק בספלי ד' (14): "בדרך חכמה הוריתיך, הדרכתיך במעגלי יוסר"; "כי הייתם צריך לפני דברים: תורה ומעשים טובים. והתורה מביאה את האדם לידו הכל, וזהו "בדרך חכמה הוריתיך", היא התורה. "הדרכתיך במעגלי יוסר" שהן המעשים הטובים. אך בתורה לעוסק, איך שישיה (אין סילמד) - הוא טוב.

(11) של טבעה נקיים. (12) "שפת אמת" על הגמרא. (13) מטלי עם ביאור הגר"א. (14) מטלי ד', י"א.

לכן אומר "בדרך" שהיא דרך שחל לעסוק בחורה. אבל במעשים טובים צריך לשמור ולעשות גזירות שלא לסור מן החורה, לכן אמר "במעגלי" בלשון ערבים, כי יש הרבה זיכרון איך להתנהג ביושר... (לא חמיד בדרך המאמימה לזה המאמימה גם לזה).

על פס' י"ג: "החזק במוסר אל חרף, נצרה כי היא חייך", אומר הגאון: "החזק במוסר, אחריו את המוסר שהתחלת בו וחזק את עצמך (במוסר). אל חרף אמילו לפי עשה (לעשה אחת) אל חרף את עצמך מן המוסר. נצרה כלומר שלא אירבה, חומץ חמיד גדרים ומצוות על המוסר ולא יבוא לידי רחיון. (נצרה - נצור אותה).

כי היא חייך, כי מה שהחזיק חי הוא כדי ליכבד מה שלא חבד עד הנה אותו המידה (כדי לטביר את המידה שלא חבד עד הנה, כדי לעלות עוד דרגה, לקנות ולזכות בעוד מעלה). לכן צריך חמיד להתחזק, ואם לא יתחזק, למה לו חיים".

אומר הגר"א, "למה לו חיים". מה פירוש "למה לו חיים"? יכול לקרוא הרבה, ולקנות הרבה, ולהסתמך הרבה, ואלה אינם חיים. למה לו חיים אם לא יתחזק ויעלה באותם הגדרים, באותן התקנות, באותן הוספות - מה שהוא יכול, אל חרף, עד שהוא בטוח שאינו מאבד את המעלה שקנה פעם.

ינה ברייתא באדר"ג, פרק עשרים:

רבי חנניה טגן הכהנים אומר: כל הנותן דברי חורה על ליבו, מבטלין ממנו הרהורי רעב, הרהורי רעב, הרהורי שנות, הרהורי זנות, הרהורי יצה"ר, הרהורי אשם איש, הרהורי דברים במלית, הרהורי עול בשר ודם... וכל שאינו נותן ד"ח על ליבו, נותנין לו הרהורי חרב, הרהורי רעב, הרהורי שנות, הרהורי זנות, הרהורי יצה"ר, הרהורי א"א, הרהורי דברים במלית, הרהורי עול בן ד...".

באמת, קשה על כל פרט לעמוד, אבל ההרגשה הכללית: עמט התדמיה כאן, לא רק על הנהגה, לא רק על קולא בטענין קטן אי - סם בשו"ע, אלא, הרהורי עבירה קשים מעבירה. יתכן שיש דרך להתגבר גם על זה, ולזאת אנו נדרשים, לחבור מידה שאתמול חשבנו שקשה לחבור אותה אבל היום משהו נסתנה, התעוררנו. טמא חייבים? קרה מה שקרה. יתכן שהתגובה נכונה - לטגור את החלונות טוב יותר בלילה, נעשה חורונות על יד המיטה של החינוך חו"ח לבדוק, נרוץ לבית מרקחת לחפש חרופה טובה יותר. יש לנו בית מרקחת, יש לנו חרופות, יש לנו רוקח גדול. שמעתם על רבו של ה"אור זרוע"?

מספר הרוקח הגדול, טוף ט"ו סי"ח:

"מסתנה בחלמיד אחד עמט ולא הלכו אחר מיטתו עשרה בני אדם. (קרה מקרה. אחד לא היה, אחד לא שמע, אחד לא קיבל, אחד היה עסוק). הוחזקו חכרו לבכות (והוא בודד כמעט מלווה את המט, ואין מנין, ואין קדיש), אמר: זו חורה וזו מכה? פקח חקב"ה עיניו בחלוט, ואמר לו: חבורך לא עבר עבירה מימיו. פעם אחת עברה איתו נדה לפניו ונגע בגדיה. לכן הגבו עבירה ממנו. (גבו את זה. לא עבר עבירה מימיו. על איזה תלמיד מדברים, פעם אחת עברה איתו נדה לפניו ונגע בגדיה. מה כאן האיטור? וגבו את העבירה הזאת ממנו. וכנראה שאותם יסורים היו מספיקים), בו בלילה ראה את חברו מהלך בתוך הפרדס, בתוך המעיין של מים, בתוך גן עדן".

אם התעוררנו, ברוך ה', אם שמרנו יום אחד על הפה, (ואין חיקוק טוב מזה), אם יתכן, נלך הביחה ונחפש ובדוק, (לאור שני המאורות הגדולים שהדריכו אותנו ואמרנו: כאן יש לחמט, ואפשר שנמצא), אם נמצא ונתקן - יתכן שאילתו של חלמה (ששאל "מבעת") לא הייתה בשלה.

שמעתי פעם ספור מזועזע. מטפרים על חלמיד הרמב"ן, חלמיץ אציר מן המצטיינים, שהתיישר וחלה במחלה אנוסה בלא חקו להרפא. יטב הרמב"ן ולמד אתו "יורח האדום", הכין אותו לקראת מותו. אמר לו: "כשתמות כן תגיש, וילוו אותך כאלה וכאלה, ויביאו אותך לכאן, ומשם להיכל ההוא", וכן הלאה, הטביר לו בחכמת הנסתר של הרמב"ן לאן יובילו אותו, לאן יגיע. ובקש ממנו בקשה: "כשתגיע להיכל מסוים, אני מבקש ממך, שאל שם, איך יתכן שתלמיד כזה נפטר בחצי ימיו?". נפטר אותו תלמיד, והופיע בזמן לרמב"ן בחלומה. אמר: "רבי ומורי, כפי שהדרכת אותי בדיוק כך היה. כך הרגשתי לאחר מותי, וכך לינו אותי, וכך העלו אותי, ומהיכל להיכל, בדיוק איך שתיארת." "נ", שאל הרמב"ן בהתלהבות, "וכשהגיע להיכל ההוא, האלה טפני מה תלמיד זה מת בחצי ימיו?". ענה: "לא", אמר: "למה לא?". "כשהגעתי לשם היה כ"כ ברוך, והתביישתי לומר שהרמב"ן שואל".

היה כ"כ פשוט. ובעז"ה גם אנחנו נגיע לזמן קזה יהיה כ"כ פשוט. ועד כמה שכולנו ערבים, עד כמה שכולנו חייבים בעבלה ערופה, עד כמה שכולנו מסתופים ומואצים חיקון - הכל הודות לנשמה שהורה זו, שלא רק שמצאה את מקומה כטיבו הקצ"ה, (שלא הייתה זקוקה ליותר בכדי להגיע למקומה הגבוה בעולם האמת), אלא, שאף גרמה לציבור חלם להתעורר; הביאה ציבורי שלם לשחוק יום שלם, הביאה ציבור שלם להתפלל יותר בכוונה, לבדוק הנהגה, לחפש דרך, לתקן. הודות לאותה חכמת התעוררנו, השתכלנו. קודם לא הצלחנו, לא הצלחנו לזנו כהוא זה, עד שזה בא. וכעת, ברוך ה', רואים אחרת ונושבים אחרת, לא כמו שהיינו אומלל, לא כמו שלפני כן, לא יתכן כבר.

אם ציבור זה, שמייעד את פניו לצאת ולהזדריך ולהראות דוגמת ומשל לאחרים, משתנה בזכות אותה ילדה קטנה, ובצוותות ובקבוצות הולך ומשפיע, וההשפעה הזאת מורחבת וגדלה - הרי שכיוונו מהתעוררו לקרא להם - תראה, על שם רצון, על שם ציבור של השפעה, וכשמה כן הייתה כנראה, רק רצון שהור, לא הייתה זקוקה למעשה, את הרצון השפיעה, את הרצון הנכונן הניחהן. ודרך אותו ציבור נגיע, נעלה, נשתנה בעז"ה, כל אחד כפי כוחו ויכולתו. במעט שלה עשונה והצליחה, מי יוכל להתחרות!?

"הוא רחום יכפר עוון ולא ימחה, והרבה להטיב אפו ולא יעיר כל חמתו. ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו".